

Н.А. СЕРДЮК

Наталія Аркадіївна Сердюк, кандидат юридичних наук, доцент, заступник декана факультету економіки і права Київського національного лінгвістичного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Будь-яка керована система має параметри для всіх елементів своїх складових, тобто діапазони існування і функціонування, що забезпечує її цілісність та стійкість. Аналогічний механізм повинен працювати і в суспільстві. Суспільство існує в трьох середовищах, одним із яких є навколишнє природне середовище, сприятливе для життя при наявності відповідних екологічних параметрів. Другим служить соціальне середовище, представлене безліччю індивідуумів, взаємодія яких визначена законами і забезпечує їм певний результат при контакті із середовищем, прогностично передбачає задоволення усіх потреб. У цій «прогностичності» приховано певний соціальний підступ і шахрайство одних щодо інших у державі з примітивно розвиненим громадським мисленням, за моральним станом якого у певні періоди історичного розвитку держави покликани були стежити мудреці та старійшини й стражники. Третім середовищем є техногенний або техногенний комплекс машин і агрегатів, будівель та споруд, створених працею людей, які несуть небезпеку не тільки здоров'ю людини, а й самому середовищу. Дотримання параметрів трьох середовищ, які забезпечать налагодженість суспільної системи в цілому, є одним із фундаментальних завдань системи громадського контролю. Тому для організації системи громадського контролю в сучасних умовах слід розробити нормативи для встановлення контролю параметрів трьох середовищ.

Як показує аналіз, наукових розробок із проблем громадського контролю досліджень, які б вивчали ці проблеми у комплексі, фактично не існує, але багата наукова спадщина щодо аналізу окремих складових цієї проблеми сягає ще часів Античності. Дослідження різних аспектів контролю в сучасних умовах здійснювали провідні вітчизняні вчені: Б.І. Андрусишин, С.І. Іщук, В.В. Костицький, Н.Р. Малишева, Н.М. Оніщенко, Н.М. Пархоменко, О.В. Скрипнюк, О.І. Ющик та інші.

Досліджуючи параметри елементів суспільної конструкції, необхідно зазначити, що навколишнім природним середовищем займається Міністерство екології та природних ресурсів України. Дотримання та догляд за станом відтворювальної функції природного середовища, флори і фауни, повітряного і водного басейнів, ґрунту, земельних ресурсів, а також ландшафтної сфери і геології – важлива функція державних органів нагляду, які здійснюють екологічний контроль за станом природних ресурсів. Підготовка професійних кадрів для цієї сфери контролю, виховання почуття обов'язку і відповідальності, оснащення цього органу матеріально-технічною базою для роботи і задоволення соціальних потреб працівників – це той набір елементів, які забезпечать структурам Міністерства функціональність на належному рівні і збереження суспільних ресурсів.

Найважливішим, а в реальності системоутворюючим елементом державної конструкції, який необхідно контролювати, є людина¹ й утворені нею соціальні колективи, організації або товариства, що представляють суспільство. Їх якість може мати різний прояв, як позитивний, так і негативний. Тому первинно функцію контролюючої структури за людськими ресурсами як специфічного і найважливішого виду економічних ресурсів² необхідно використовувати вже при народженні дитини, оцінюючи її фізичний стан. Цей контроль слід здійснювати протягом усього життя і забезпечувати високий рівень здоров'я через систему охорони здоров'я. При цьому не тільки шляхом використання людиною права на медичне обслуговування, а й шляхом нормативно закріпленого обов'язку обстеження і перевірки її стану, згідно зі встановленим відповідним лікарем графіка медоглядів, щоб запобігти проблемі недбалого ставлення до свого здоров'я, що останнім часом все частіше призводить до смертельних випадків не тільки дорослих, а й дітей. Встановлення такого графіку профілактичного обстеження слід розглядати як норми соціальної безпеки, адже людина може бути носієм різних вірусів і захворювань, а також не зможе запобігти незворотнім процесам, які можна попередити на ранніх стадіях захворювання, оскільки і лікування на таких стадіях виявиться непродуктивним і дорогим для суспільства.

Іншим напрямом контролю людських ресурсів є контроль рівня його знань і спеціальної підготовки, яким сьогодні із серйозними ускладненнями займається школа, спеціальна підготовка – сертифікація: у вищих навчальних закладах, а з точки зору професійної придатності, цей процес здійснюється в робочих колективах. Крім того, якісним показником людини є її цілеспрямованість, яка жодним чином не оцінюються. Ще у давні часи Аристотель визнавав, що будь-яка людина має прагнення до блага, яке для всіх різне: для когось це багатство, здоров'я, влада³. Тобто, прагнення людини, зазвичай, не знають навіть родичі, друзі й колеги.

Тому починати встановлювати якісні «параметри людини» необхідно з дошкільного віку в системі дошкільної підготовки, потім у школі. Сьогодні школа обмежена контролем виключно навчального процесу, позашкільної роботи не існує, яка більш-менш працювала в радянські часи. У процесі навчання дають теорію, за межами шкільного процесу відбувається формування моралі та моральності на практиці, а там діти ніким і нічим не обмежені від впливу негативних елементів, крім коротких епізодичних (у силу їх зайнятості) настанов батьків. Не брати участі в суспільному житті в розвиненому соціумі, яке прагне до розвитку, як істота соціальна, людина не може, адже всім необхідно отримувати навички соціальної взаємодії – це першочерговий обов'язок громадян у процесі виживання. Особливо це актуально для нашої держави, яка за умов ринкової економіки перетворилася на бездушну конструкцію, в якій до людини ставляться як до робочої сили і платника податків.

Одним із аспектів контролю соціальних відносин є відносини людей з приводу матеріальних цінностей, створених виробничим комплексом, тобто повинен існувати державний інститут оцінки створених благ, ціноутворення і регулювання цін, який займався б питанням ціни праці. Наразі підприємці та держава не мають методології розрахунку і критеріїв оцінки вартості робочої сили, створеної, виробленої або існуючої в нашій державі. За радянських часів існувала галузева тарифна сітка оплати праці, що забезпечувало регулювання розподілу між громадянами новоствореної вартості в масштабах держави. Низький рівень заробітної плати, який існує сьогодні, видається за гордість нашої економіки, що забезпечує конкурентоспроможність вітчизняної продукції. Натомість зарплата в інших країнах вища за нашу і продукція більш конкурентоспроможна на відміну від нашої. Крім того, у них її рівень регулюється на законодавчому рівні, оскільки вони: по-перше, бояться революцій і олігархи не мають такої норми прибутку; по-друге, їм не дозволено так безсоромно експлуатувати свій народ, а може, і сам народ цього не дозволяє; по-третє, прибуток не вивозиться в офшори, а вкладається в модернізацію виробництва, в енергозберігаючі технології та інші ноу-хау. Тому, наприклад, західні інвестори намагаються вивести свої капітали в країни, де норма прибутку виявляється вищою. Однією з таких країн є Україна. Правда, наша політична нестабільність лякає інвесторів і вони сюди зі своїми капіталами не поспішають, а обирають, наприклад, стабільний Китай.

Крім того, низький рівень заробітної плати демонструє світові рабський менталітет народу, який не в змозі домовитися про правила гри у відносинах всередині країни, не здатний обстоювати свої права в декількох десятках власних олігархів, які заради прибутку поспішають продати усі інтереси нації. Тому до такої нації, що не розуміє, як їй розвивати виробництво і збільшити кількість благ для громадян, формується відповідне ставлення інших держав, воно зневажливо-зверхнє. Таким чином, низький рівень зарплати дає змогу одним мати нерегламентований жодними нормами моралі високий прибуток, який можна назвати вульгарним прибутком, а іншим, у тому числі й державній скарбниці – позбавлятися надходжень до бюджету, оскільки від крадіжки суспільних результатів важко відмовитися за низької духовності організаторів виробництва і управління державними структурами.

Завдання суспільства – встановити рівень вартості години життя однієї людини, що відповідає стандарту певної її підготовки. В Україні такого стандарту не існує, що вказує на відсутність поваги нації до самої себе. Якщо народ, врешті-решт, пройметься повагою до себе, то повинен визначити собі ціну, а точніше, вимагати справедливого розподілу результатів праці та раціонального використання національних ресурсів, тобто відмовитися від ринку, а взяти на облік свої ресурси і планувати порядок їх використання, для чого в нього повинна запрацювати прогностична модель управління. Отже, необхідно мати не тільки певні економічні знання, які підміняють балаканиною про право абсолютної свободи власника у питаннях ведення бізнесу, а й створити громадську систему, яка забезпечує дотримання справедливих виробничих відносин, що лежать в основі функціонування держави, її могутності й згуртованості нації.

Важливість політики регулювання цін зумовлена тим, що низький рівень доходів населення виступає головним стримуючим чинником споживчого ринку, а отже, і сфери оплати праці. Рівень доходів населення безпосередньо впливає на відтворення трудового потенціалу, забезпечує якість належного відтворення фізіологічних, професійних, трудових, інтелектуальних здібностей; формування інтелігенції, зрілого, сучасного середнього класу в суспільстві⁴. У громадянському суспільстві, заснованому на ідеології правової держави соціального спрямування, повинен існувати суспільний договір між владою, підприємцями та профспілками про рівень заробітної плати та взаємні зобов'язання щодо досягнення кращих показників життя населення, тоді буде існувати гарантія спільної роботи, націленої на загальний результат.

У сфері контролю економічних параметрів повинен повноцінно працювати орган цінової політики⁵. До його основних завдань має входити обов'язок контролю дотримання технологічних режимів, розрахунок собівартості продукції і встановлення цін на неї, аналіз фактів перевищення нормативу витрат і видача рекомендацій щодо їх усунення. У цьому випадку народ повинен розділити з підприємцями обов'язок зі сплати податків, які прагнуть не платити народу і в державну казну. У результаті цього люди не мають заробітної плати відповідного рівня і коштів, необхідних державі для соціальних виплат народу, зокрема пенсій, дотацій, створення та утримання об'єктів громадської інфраструктури тощо. Підприємці, які так спритно обдурили народ у питанні розподілу доходу, втрачають свій прибуток у періоди криз, організованих акулками світового капіталу. У цьому процесі надзвичайно важлива контрольна функція профспілок, яка сьогодні вкрай ослаблена.

Підприємець повинен бути сертифікований державою на предмет його знань, що стосуються принципів роботи з персоналом, технології виробництва, використання ресурсів, стандартів продукції, етики комерцій-

них відносин, юридичної грамотності та знання інших функцій, які будуть виходити за межі підприємства і впливати на діяльність соціуму.

Науково-технічний прогрес вивільняє робочу силу з виробництва, тому сучасна економіка буде прагнути до іншого формату та іншої структури галузей. Зростання сфер діяльності, що надають послуги людям, зайнятим підготовкою людських ресурсів, контролем їх стану, є нашим майбутнім, до якого ми повинні прагнути. Свого часу на підприємствах діяли відділи технічного контролю за якістю продукції. Отже, сфера контролю, пов'язана з контролем технічних регламентів виробництва, становить третє середовище існування суспільства і покликана забезпечити техніку безпеки й збереження всіх елементів державної конструкції – від людей до майна і природних ресурсів. Це спостереження за якістю продукції виробничого і побутового призначення, продуктами харчування, напоями, лікарськими препаратами, технологічними процесами виробництва, зберігання, транспортування, станом устаткування і споруд, пожежною безпекою, дотриманням правил дорожнього руху тощо.

Наша влада, борсаючись в намаганнях побудови держави, обіцяє всім бажаючим допомогти стати підприємцями і відкрити для їх підприємницької діяльності «зелене світло». Вважають, що цим вирішать всі свої проблеми, з якими вони зіткнулися, ідучи до влади. На жаль, проблеми суспільства, що прагне до цивілізації, можуть вирішити тільки підготовлені за законами цієї цивілізації люди, які діють у кожному виді діяльності за алгоритмами, встановленими у цивілізованому і духовному суспільстві. Але налаштування працюючої економічної системи вимагає коштів, які сьогодні наші адміністратори тягнуть до своїх кишень, сповіщаючи з усіх трибун про боротьбу з корупцією. Але головне питання розвитку криється не в корупції (вона – наслідок), а в порядку розподілу створених благ і контролі за їх використанням, який в нашій країні заснований на надмірній жадібності та духовній убогості підприємців, а особливо олігархів. Немає регламентованих державою чітких приписів щодо взаємин громадян у сфері економічних відносин і їх права на отримання справедливої частки суспільного продукту, створеного спільними зусиллями.

Сьогодні передача державного виробничого комплексу великій кількості засновників і підприємців, які не мають професійної підготовки, породила виробництво, в якому не дотримуються жодних технологічних норм і виробничих відносин – народ їх просто не знає, а державні структури, як ієрархічна структура «вищого розуму» суспільства, їх не пропонує, або, навпаки, висловлюючи олігархічні інтереси правлячих кланів – свідомо замовчує. Особливістю державної конструкції є те, що в ній можлива підміна вищої свідомості одного типу на інший в ході різних громадських акцій, як-то вибори, перевороты, революції. У цьому випадку відбувається вилучення однієї ідеології і умонтування іншої, а вся матеріальна культура і технологічний комплекс починають працювати в іншому режимі.

В Україні підприємці викупили заводи за копійки, щоб порізати їх на металобрухт і отримати значну виручку від цієї разової угоди. А іншого від таких підприємців не можна було й чекати, оскільки вони не знають технологій, ринків, попиту, принципів організації виробництва, управління колективами і соціальною сферою. Сьогодні є нагальною потреба вдосконалення всієї системи державного контролю, щоб привести виробничі відносини у цивілізовану норму, що забезпечить процес відтворення елементів, які утворюють державну конструкцію, в певну відповідність завданням і цілям, що стоять перед державою. Сам підприємець у системі правової держави соціального прямування повинен представляти себе не споживачем суспільних ресурсів у необмеженій кількості у вигляді прибутку, а особою, яка відповідає за їх оптимальне використання, що забезпечує розвиток потенціалу частини соціуму, задіяної під його управлінням, на найвищому рівні – саме в цьому підприємці повинні конкурувати між собою. Наявність критеріїв і якісних стандартів для об'єктів і процесів, що існують у державі, дає можливість системі контролю і судочинства здійснювати правильну оцінку діяльності громадян і визначати міру їх відповідальності за порушення цих стандартів.

Одним із інститутів державного контролю є органи правопорядку, які покликані вести охорону власності, захищати честь і гідність громадян. Цей інститут в даний час дуже слабкий. Представники навіть реформованої поліції поставлені в такі умови життя, що самі змушені порушувати закон, норми моралі, службовий обов'язок, щоб забезпечити сім'ю. У цьому приховано якість роботи щодо захисту громадян від злочинності та дотримання правил суспільного життя й норм моралі. Вони знаходяться на передовій негативних явищ, що мають місце в суспільстві, тому різні принади і спокуси оточують їх цілодобово більшою мірою, ніж інших громадян. Від їх чесності залежить, буде деструктивний елемент суспільства (злочинець) ізольований від суспільства чи ні, тому суспільство повинно забезпечити їх належною підготовкою, захистом та дотриманням їх прав. Крім того відбір до цих органів повинен здійснюватися за відповідними правилами. Істотно кадровий склад має бути збільшений за рахунок призову на службу молодих людей, яким необхідно забезпечити юридичну підготовку. Держава повинна забезпечити офіцерський склад заробітною платою, яка повинна відповідати завданням, що виконуються; страхуванням життя; житлом; транспортом та встановити інші пільги, які будуть стимулювати їх до відмінного виконання своїх обов'язків і вдосконалення своїх службових якостей.

Певну роль в організації контролю можуть виконувати громадські організації, представлені соціально активними групами. Такі організації, як носії сучасних патріотичних настроїв, організатори структур народодовладдя, можуть виконувати функції контролю за станом природно-екологічних ресурсів, діяти як дружинники, стежити за правопорядком, нормами суспільного життя й моралі, надавати допомогу державним органам і суспільству споживачів у перевірці якості товарів і послуг, контролювати житлову забудову, здійсню-

вати патріотичну підготовку підростаючого покоління і молоді та багато іншого. Потрібно відновити та організувати їх планомірну і скоординовану роботу народного контролю у формі різних організацій (товариства споживачів, екологічних патрулів, волонтерів, козацьких дозорів та ін.). За свою участь у суспільному житті представники таких організацій повинні мати певні привілеї, як колись козаки мали землю і не платили податки, за радянських часів дружинники отримували три дні додаткової відпустки.

Духовний рівень розуміння пропорцій і співвідношення взаємодіючих елементів середовища і соціуму допомагає впорядкувати цю взаємодію з навколишнім середовищем і забезпечити гармонійне співіснування людини з нею.

Духовний розвиток суспільства щодо стандартів життя знаходить свій вияв у системі норм і нормативів, стандартів якості у виробництві і технологіях, у соціальному житті та об'єктах інфраструктури, а також у рівні дотримання цих нормативів і стандартів.

¹ Малишев Б.В. Чи є людина частиною правової системи? / Б.В. Малишев // Право і громадянське суспільство. – 2013. – № 3. – С. 6.

² Вугальтер А.Л. Логика общественно-экономического процесса / А.Л. Вугальтер. – К.: Ника Центр, 1999. – 240 с.

³ Жильсон Э. Философия и теология / Э. Жильсон. – М., София, 1995. – С. 114.

⁴ Чукурна О.П. Особливості державного регулювання політики ціноутворення в Україні / О.П. Чукурна // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 3 (50). – Ч. 2. – С. 220–227.

⁵ Кильницкая О. Государственное регулирование цен как фактор формирования среднего класса в Украине / International scientific analytical project / О. Кильницкая : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gisap.eu/node/16737> (дата звернення: 02.04.2014).

Резюме

Сердюк Н.А. Особливості формування системи громадського контролю в сучасних умовах.

У статті автор визначає, що суспільство існує в трьох середовищах, існування і функціонування яких забезпечує його цілісність і стійкість, одним із яких є навколишнє природне середовище сприятливе для життя за наявності відповідних екологічних параметрів. Найважливішим системоутворюючим елементом державної конструкції є людина як найвища цінність суспільства. Третім середовищем визначено і проаналізовано технологічний або техногенний комплекс машин та агрегатів, будівель і споруд, створених працею людей, які несуть небезпеку не тільки здоров'ю людини, а й самому середовищу.

Ключові слова: громадський контроль, навколишнє природне середовище, економічні ресурси, елементи державної конструкції, рівень доходів населення, регулювання цін.

Резюме

Serdiuk N.A. Особенности формирования системы общественного контроля в современных условиях.

В статье автор определяет, что общество существует в трех средах, существование и функционирование которых обеспечивает его целостность и устойчивость, одним из которых является окружающая природная среда, благоприятная для жизни при наличии соответствующих экологических параметров. Важнейшим системообразующим элементом государственной конструкции является человек как высшая ценность общества. Третьей средой определен и проанализирован технологический или техногенный комплекс машин и агрегатов, зданий и сооружений, созданных трудом людей, которые несут опасность не только здоровью человека, но и самой среде.

Ключевые слова: общественный контроль, окружающая природная среда, экономические ресурсы, элементы государственной конструкции, уровень доходов населения, регулирование цен.

Summary

Serdiuk N. Peculiarities of formation of the public control system in modern conditions.

In her article, the author states that society exists in three environments, the existence and functioning of which ensures its integrity and stability, one of which is the environment conducive to life in the presence of appropriate environmental parameters. The most important, system-forming element of the state structure is human as the highest value of society. The third environment determines and analyzes a technological or technogenic complex of machines and aggregates, buildings and structures created by the work of people who carry a danger not only to human health but also to the environment itself.

Key words: public control, environment, economic resources, elements of state structure, level of incomes, regulation of prices.